

MINDER FRA THYHOLM

Af ELLEN RISBJERG THOMSEN

DET SKER, at min mand og jeg besøgte gamle venner i De gamles Hjem i Kirke Saaby (hvor vi boede som lærerfolk i 25 aar) eller i aldersrenteboligerne her i byen. Saa er vi undertiden kommet til at tale om, hvor stor forskel der er paa de gamles levevis nu og i vor barndom i 90-erne. Og saa kommer jeg ofte til at tænke paa - og tale om - dem, der var gamle derhjemme i Hellerød paa Thyholm paa den tid. Især mindes jeg tre gamle, enlige kvinder: Karen Mari, Maren Pøder (udtaltes Pu:der) og Per Kristians Maren.

De boede nær ved vort hjem, hentede vand ved vor brønd, og vi kendte deres forhold i alle enkeltheder. De boede i "æ hu:s", som vi kaldte de to gamle huse, Karen Marie i det østligste, der var lille, gulkalket og svajrygget og de to Maren'er i det andet, der var endnu ældre og lavere. Det var "rundrygget", og taget naaede helt ned til jorden paa nordsiden.

Karen Marie var som ung flyttet ind i det lille hus sammen med sin mand, Anders Peter, hos hans gamle forældre. Men da lejligheden kun bestod af en stue med bord og bænke samt to alkovesenge, varede det ikke længe, før de to gamle maatte flytte ind paa fattiggården.

Anders Peter var fisker, og saa gik det saa sørgeligt, at han druknede under udøvelsen af sit arbejde. Der var den gang seks børn i hjemmet, den yngste helt spæd. Folk talte om, at der var en mærkelig hændelse, for vejret var helt stille, da ulykken skete.

Hvordan klarede Karen Marie sig saa med de mange børn? Jo, sogneraadet bevilgede hende nogle pund gratis rugbrød om ugen, og saa gik hun paa arbejde i gaardene, hvor hun mest fik betaling i form af varer som flæsk, mælk og kartofler. En gang om aaret gik hun og børnene ud for at "samle", som de kaldte det. Det bestod i, at de bad om uld og madvarer. - Et haardt liv maa det have været, og det var nok grunden til, at Karen Marie var blevet saa skarp i munden! Da hun var blevet gammel, kom hun paa sognets ny alderdomshjem.

Per Kristians Maren var af et meget venligere gemyt. Hun var blevet enke først i 90-erne, da hendes børn var voksne. Ogsaa hun maatte gaa paa arbejde ved, hvad der nu bød sig. En tid havde hun to syge unge mænd i pleje, først Niels Larsen og efter hans død broderen Lars. De havde tuberkulose, sygdommen begyndte i halsen, saa de ikke kunne tale, og siden blev lungerne angrebet. De havde stedmoder, hjemmet var meget fattigt, og der var ikke plads til dem. Sognet betalte saa for dem hos Maren, som sikkert ogsaa var god mod dem, men hvor maa det have været uhygiejnisk. Der var, som hos Karen Marie, kun een lille stue med bord og bænke samt to alkovesenge. Der laa patienten saa i den ene seng og Maren i den anden. Vinduerne kunne sikkert ikke lukkes op, og meget lavt og indelukket var der. Alligevel staa det saadan for mig, at der var lunt og hyggeligt hos Maren, og saa havde hun det saa flot, at hun havde billeder af Luther og Melancton paa væggen. Trods de knappe kaar tillod Maren sig af og til den flothed at bage klejner. Det var saa morsomt at hjælpe hende med dette i det lille bitte lave køkken.

Men saa var der altsaa Maren Pu:der, min og mine søstres veninde gennem hele barndomstiden. Hun er et slaaende eksempel paa, at det ikke er det ydre, der er det afgørende, for en saa ussel og fattig fremtoning skal man lede længe efter.

Jeg synes, hun altid brugte det samme tøj: Et brunt hvergarnsskørt og en blaastrøbet bomuldstrøje. Paa fødderne havde hun spidsnasede træsko, og som overtøj brugte hun et gammelt sjal, som hun knyttede om sig.

Maren var i en forholdsvis ung alder blevet ramt af en gigtssygdom, saa hendes hænder var helt forkrøblede, og fodled og hoftelid saa stive, at hun kun nøjsommelig kunne slæbe fødderne et par tommer frem ad gangen, mens hun støttede sig til to stokke, og kroppen laa i næsten vandret stilling. Hendes mor havde ernæret sig ved at væve for folk, og min mor fortalte, at Maren ogsaa havde været en dygtig væverske, men saadan, som hun nu var, kunne hun intet udrette.

Maren Pu:ders lejlighed saa saadan ud: Først var der frammerset, et helt mørkt rum med lergulv, hvor der stod et aabent ildsted, en jerntrøfod med ild i, hvor en gryde kunne anbringes. Røgen maatte trække gennem et hul i straataget. Alt i frammerset var sværet af røgen. Vi stod tit og betragtede de store draperier af spindelvæv, der efterhaanden var blevet helt sorte.

Enten det nu blev paabudt eller muligvis sogneraadet blev klar over, at det var farligt med lyren i taget, i hvert fald blev der opmuret en skorsten, men køkkenet blev der ikke lavet. Skorstenen blev muret saa bred forneden, at Maren gennem en dør kunne gaa til sit ildsted. Med en vis stolthed kaldte Maren det "mit lille køkken", skønt der hverken var bord eller skab. Saa var der stuen. Den maa have været temmelig stor, da den indeholdt væven, en gammel dragkiste, en rusten bilæggerov og lige inden for døren et lille bord og en stol. Eventuelle gæster sad paa bjælken, som var en del af væven. Paa dragkisten stod en firkantet brun kasse, som Maren kaldte "hatteæsken". Det navn undrede vi os over, for hun brugte altid et uldent hovedtørklæde omhovedet, hun havde vist aldrig ejet en hat. Denne hatteæske var i mange aar et sikkert opbevaringssted for mine sparepenge. Undertiden tjente jeg en skilling som barnepige hos en nabofamilie, og det skete, at jeg fik en tøre eller femogtyveøre, naar der kom fremmede og betalte min far for tømmerarbejde. Saa skyndte jeg mig op til Maren, og pengene blev gemt i en daase med et billede af dronning Victoria paa laaget, og daasen blev sat ind i "hatteæsken". Paa den maade kunne der spares sammen til tøj til et forklæde eller pænt sort hamborggarn til et par strømper, for selv om min far var tømmermester, og vi desuden havde et husmandssted, saa skulle der alligevel spares, for at midlerne kunne slaa til i et hjem med ni børn.

Marens seng var inde i "udskuddet". Somme tider klagede hun over, at det regnede ned i sengen, naar taget var utæt. - Selve sengetøjet var gammelt og snavset.

Maren brugte en ejendommeligt fremgangsmaade, naar hun vaskede sig. Hun sad paa stolen foran bordet, tog saa en kop (vist den eneste, hun havde), som egentlig bestod af

to dele, der var bundet sammen med en snor, med den bøjede hun sig ned, tog vand i en spand under bordet, tog vandet i munden og varmede det lidt, spyttede det saa ud i hænderne og gned sig med det i ansigtet. Saa bøjede hun sig igen og fandt en klud, som hun tørrede sig med.

Men kunne Maren nu lave mad til sig selv? Det kunne hun vist ikke. Hun fik en del mad foræret af koner i byen. Vi børn blev da ogsaa jævnlig sendt hen til hende med noget. Engang havde Sidsel Madsen paa Stokhøjgaard faaet de andre gaardmandskoner til at gaa med til en ordning saa de skiftevis sendte hende middagsmad, men i tidens løb faldt den ene efter den anden fra, kun Sidsel blev ved. Hver torsdag middag saa vi en dreng eller pige fra Stokhøjgaard komme med mad til Maren. Paa den maade var det meget tilfældigt, om hun havde noget at spise, og hun var altid bange for, at hendes kat skulle komme til at lide nød. Kneb det, bandt hun en snor eller et reb om livet og knyttede det endvidere til hanken paa sin mælkespand, og saa kom hun ned til os. Men hvor var hun længe om at gaa det lille stykke vej!

Lidt alderdomsunderstøttelse fik hun, men hun var saa godsindet, og tit gik disse penge i forkerte lommer. Mor forbød os børn at tage mod penge, naar vi hjalp Maren med et eller andet.

Hvorfor holdt vi saa meget af hende? Ja, det var vel nok, fordi hun havde et godt og barnligt sind. Hun kunne være optaget af og leve med i vore lege, og hun var god til at fortælle historier. Maren var meget overtroisk, og mange af hendes historier handlede om varsler og spøgelse. Skønt hun ejede en lille lampe, der lignede en tepotte med vægen ud gennem tuden, har jeg aldrig set lys hos hende. Hun havde haft den store sorg, at hendes mor hængte sig ude i frammerset, og der var en, der havde givet hende det raad, at hun aldrig skulle tænde lys, saa ville hun slippe for at se sin moders genfærd.

Spøgelsehistorierne brød jeg mig ikke saa meget om, men interessant var det at høre hende fortælle om de smaa folk, der boede i højene. Hendes mor havde sagt, at de var der ikke mere, den megen kristendom havde jaget dem bort. Den sidste druknede i Oddesund, da han rejste væk fra Thyholm. Maren fortalte med en saadan overbevisnings varme, at vi sad der paa vævebommen og saa det hele for os. Vi havde nærmest paa fornemmelsen, at det var sket i hendes mors levetid. Den historie, som jeg

husker bedst, lød saaledes: Engang stod konen i en gaard i Egebjerg og kogte blodpølser. Saa kom der en lille fyr og kiggede ned i den store gryde. Han sagde: Nu har jeg levet 70 aar, men aldrig saa jeg saadan en pølse med øjne, næse og mund. Sikke noget sludder, sagde konen. Saa gik drengen, som konen antog ham for at være, hen og saa paa en lille pige, som laa i vuggen. Derpaa sagde han: Mon det ikke kan blive min kone en gang! - Ja, det er vel ikke umuligt, sagde konen. - Saa gik tiden, den lille pige blev voksen og skulle holde bryllup, men da brudeskaren var paa vej til kirken, blev bruden borte, idet de kørte forbi en høj. Der blev altsaa ikke noget ud af det bryllup. Men et aarstid efter kom en lille mandsling ind i køkkenet til den samme kone i Egebjerg og bad hende om at følge med ham, da hans kone var i barnsnød. Han havde en lille hest med, som han bad hende sætte sig op paa, men hun skulle ride baglæns. Det viste sig saa, at højen var hans hjem, og at barselskonen var hendes datter, som i nattens løb fødte et barn, hvorefter den lille mand bragte konen hjem igen og forbød hende at tale om, hvad hun havde oplevet. Ved afskeden ville han give hende nogle penge, men hun ville ikke røre ved dem og lod dem falde paa jorden. Næste dag saa hun, at en lille hane gik og pikkede smaamønterne op, og hun var da klar over, at det var den lille mand fra højen, der havde skabt sig om og nu hentede sine penge.

1906 forlod jeg Thyholm og saa nu sjældent min gamle veninde. Engang, da jeg kom hjem paa ferie, fik jeg at vide, at Maren havde faaet en slem betændelse i det ene bryst, og saa sørgede sogneraadet for, at hun blev indlagt paa Hvidbjerg sygehus. Jeg besøgte hende der og kunne mærke, at hun var glad for at se mig. For mig var det en glædelig oplevelse at se Maren ligge der saa ren og pæn. Hun var i virkeligheden en smuk gammel kvinde. Senere, da hun var blevet fri for denne betændelse, blev hun sat i pleje hos en familie i Søndbjerg, men hun var fra nu af fuldstændig lam, saa hun kunne ikke gaa et skridt. Min søster Hanne og jeg besøgte hende der, og Maren var sig selv lig: Hun havde et æble, som hun i smug gav min søster, der altid havde været hendes yndling. Hanne kunne ikke nænne at sige nej, hun vidste jo, hvor gerne Maren ville give noget væk.

Nu er det snart 50 aar, siden Maren døde, men jeg glemmer hende aldrig.

(Kilde: Historisk Årbog for Thisted amt 1961, side 455-461).